

EN MEMÒRIA DE DOLORES SOSPEDRA BRUÑÓ, UNA REPUBLICANA CONVENÇUDA

JOAN SANZ
JOAQUIM ARNAU

Va ser el mes d'abril de 1932 quan es va constituir a Alcalà de Xivert la primera Agrupació Radical Femenina. Es tractava d'una associació que, amb poc temps, va ser capaç d'organitzar més de 300 dones republicanes, en un poble que a penes comptava amb 5.500 habitants.

Com que històricament les dones havien estat relegades a un paper secundari en la política, aquesta va ser una gran oportunitat que els va permetre augmentar la seua presència en la vida pública.

Aquestes agrupacions van començar a proliferar arran de la creació per Clara Campoamor de la Unió Republicana Femenina, a finals de 1931. Eren organitzacions que tenien com a objectius realitzar campanyes a favor del sufragi femení, en preparar la dona per a l'exercici dels seus drets cívics i en defensar els ideals de la República organitzant conferències i cursos sobre temes polítics i culturals. Tot i que en un principi es va constituir com una organització autònoma, el gener de 1935 es va sumar a Esquerra Republicana, de manera que es va constituir com una secció femenina del partit.

Entre aquestes activistes locals es trobava Dolores Sospedra Bruñó, una jove d'Alcalà, compromesa amb els valors republicans i que s'esforçava per despertar l'esperit crític entre la ciutadania del seu poble però, especialment, entre les dones. Com podem veure, en la foto que acompanya l'article, Dolores ja sabia llegir, una cosa poc habitual entre les dones de l'època quan la població, bàsicament femenina, era majoritàriament analfabeta. Ens conten d'ella que, aprofitava el seu

Dolores Sospedra Bruñó, llegint el diari

temps lliure per anar als molins i a les zones on es congregava la gent, per anar a informar-los de les notícies d'actualitat i llegir-los els diaris de l'època.

Així mateix, ens conten que, a la casa on vivia, al carrer del Dr. Ebrí, molt prop de la botiga de *Franxet*, Francisco Sospedra, alcalde de la localitat, Dolores amb una màquina de cosir i sempre al costat d'una bandera republicana cosia *gorros* republicans. Segurament, per aquestes activitats, Dolores estava en el punt de mira de les forces més reaccionaries de la localitat i en alguna ocasió la devien denunciar.

El cas curiós és que, un cop acabada la guerra, instaurada la dictadura i durant l'etapa de repressió contra qui s'apartava dels principis ideològics del franquisme, un dia, es van presentar a casa seua les autoritats. En trucar a la porta, va aparèixer Francisco Pitarch, el seu home. L'autoritat li va requerir que avisara la seua dona i que baixara. Ell

Titular del diari República del dia 14 de juny de 1932, pàg. 4, on podeu llegir la notícia de l'època

els va contestar que no baixaria i, quan amenaçaven d'entrar a la casa per anar a buscar-la, Francisco els va dir:

- *Què la volen vore?*

- *Pos, si la volen vore, hauran d'anar al cementeri.*

Les autoritats no s'havien assabentat que Dolores ja havia mort feia molts anys, abans de començar la guerra. I això, tenint en compte que, el seu enterrament, havia tingut un gran ressò i, fins i tot, cobertura mediàtica.

Dolores va morir pocs dies abans de 14 de juny de 1932. La notícia del seu soterrament va tindre un gran ressò i va eixir publicada al diari de l'època República.

El diari ens conta que, durant el matí, a la vora del migdia, van arribar procedents de Castelló diverses personalitats relacionades amb el món republicà. S'havien traslladat al nostre poble per acomiadar Dolores Sospedra Bruñó, militant com ja hem dit de l'Associació Femenina Republicana.

Des de Castelló s'havien desplaçat el senyor Sebastià Pla, regidor de l'ajuntament, amb la seua esposa la senyora Concha Albert, les advocades

Concha Peña i Asunción Chirivella i el diputat a les Corts senyor Alvaro Pascual Leone.

L'enterrament es va produir a les tres de la vesprada i va ser un acte amb cerimònia completament civil per expressa voluntat de Dolores. La van acompanyar, no tan sols una gran multitud d'amics i simpatitzants republicans del poble, sinó també d'altres localitats de la rodalia.

Després de l'enterrament, en el cinema Cervantes va tindre lloc un important míting on van prendre la paraula, a més de les personalitat anomenades anteriorment, Francisco Sospedra, *Franxet*, alcalde; José Martí, president del Comitè; Genoveva Marzal¹, presidenta de l'Associació Femenina Republicana, que va presidir l'acte; el periodista José Bort Vela, entre d'altres.

El primer en prendre la paraula va estar el diputat de Vinaròs Alvaro Pascual Leone² qui, a més de descriure de manera sentida l'enterrament de Dolores, va retraure els tristos temps en que Alcalà havia estat en mans dels carlistes.

- *L'acte d'avui és una afirmació de que aquells temps van passar, perquè avui Alcalà és un poble lliure.*

Dolores, amb el seu marit Francisco Pitarch, i les quatre filles: Teresa, Maria Engracia, Dolores i Paquita

Dolores Sospedra Bruñó

Va exalçar les extraordinàries aptituds de la dona per a la política en ser qui sent de més a prop els problemes de la llar i de l'educació, base de tota prosperitat.

- *La dona deu molt a la República i ha de lluitar per consolidar-la. Penseu que seria Espanya si la dona no volgués o no sabés guardar la República.*
 - *La República és pau i llibertat; la monarquia és l'esclavitud.*

A continuació va fer ús de la paraula l'advocada Asunción Chirivella³ qui, amb unes sentides paraules, va recordar les virtuts de la ciutadana Dolores qui, fidel als seus ideals va voler ser enterrada amb la carícia de la bandera tricolor. Va aprofitar també per felicitar les dones del poble per haver sabut créixer amb tanta força en el fatídic poble de Cucala.

- *La dona no ha rebut en vint segles d'imperi catòlic una altra galanteria que la que li brinda avui la República a l'igualar-la en la Constitució en drets i deures a l'home.*

- *La intel·ligència no te sexe.*

Per acabar el seu discurs va recomanar a la dona gaspatxera que no es deixés seduir per les veus del campanar, i els va dir: - *Quan tingueu dubte, llegiu i mediteu, que les veritables solucions de l'atzarosa vida estan tan sols en l'estudi i el treball.*

Va continuar fent ús de la paraula la polifacètica Concha Peña⁴ qui, a més de constatar la menor presència d'homes a l'acte que estaven protagonitzant, va fer una magistral descripció de l'enterrament civil que havien celebrat en honor a la membre de l'associació. Van ser unes paraules tan sentides que van arrancar les llàgrimes al públic assistent. A continuació va felicitar les dones gaspatxeres per ser unes de les primeres en formar una associació d'aquestes característiques.

- *Ja som persones i, com que tenim drets, també volem imposar-nos obligacions.*

Va descriure el caos de la monarquia i, de manera brillant, va exaltar la República, que segons ella era joventut, alegria, cor i maternitat

L'acte va acabar amb les paraules de l'alcalde de la localitat Francisco Sospedra qui va convidar els republicans de tots els pobles per a que, a tota costa, es mantingueren units i en alerta davant la gosadia dels grups més reaccionaris.

Segons el cronista, l'acte es va donar per finalitzat cap a les 17 hores, molt complaguts de la bona acollida que els va dispensar el poble i deixant un record que mai desapareixeria entre les dones i homes de sentiments liberals.

Nosaltres, per la nostra banda, amb aquest xicotet article volem mostrar el nostre reconeixent a totes aquelles persones que treballen altruïstament pels altres i són conseqüents amb els seus ideals.

Així mateix, mostrar l'agraïment a la família de Dolores i, especialment, a Lolita Vidal i Vicente Lorient que ens han facilitat les imatges que il·lustren l'article i ens han contat les anècdotes que fan referència a la seua figura.

NOTES:

¹ L'abril de 1932 es va constituir a Alcalà la primera Agrupació Radical Femenina. Per aclamació, durant l'acte de l'assemblea de constitució, es va nomenar presidenta **Genoveva Marzal Santamaría**, esposa del Sr. Francisco Fuertes Antonino.

² **Álvaro Pascual-Leone Forner** (Vinaròs, Baix Maestrat, 1 de desembre de 1895 - Mèxic, 12 de novembre de 1953) va ser un polític i escriptor valencià, diputat a les Corts Espanyoles durant la Segona República.

Va estudiar dret a la Universitat de València. Quan es va proclamar la Segona República Espanyola va ser escollit regidor de l'ajuntament de València i va formar part de la comissió redactora de l'avantprojecte d'estatut d'autonomia del País Valencià.

Va ser elegit diputat a les eleccions generals espanyoles de 1931 i 1933 per la província de Castelló pel Partit d'Unió Republicana Autonomista però el va deixar per a seguir a Diego Martínez

Barrio i passar a militar al Partit Radical Demòcrata, i al 1936 per la província d'Almeria amb la Unió Republicana. Quan va esclatar la Guerra Civil espanyola es va declarar fidel a la República i va ser nomenat Director General d'Administració Local i magistrat del Tribunal Suprem d'Espanya, en representació primer d'Acció Republicana i després d'Izquierda Republicana.

El 1939 es va exiliar a Mèxic, on va ser conseller jurídic de l'Instituto Mexicano de Seguridad Social. El 1943 va fundar, amb altres personalitats, un grup de defensors de la legalitat de la República espanyola en l'exili.

https://ca.wikipedia.org/wiki/%C3%81lvaro_Pascual-Leone_Forner

³ **Ascensión Chirivella Marín** (València, 28 de gener de 1894 - Ciutat de Mèxic, 9 d'abril de 1980), va ser la primera llicenciada en Dret que va poder col·legiar-se a Espanya per exercir com a advocada. També s'havia llicenciat en Filosofia i Lletres i en Magisteri.

Es va especialitzar en Dret Civil i va dur a terme una activa participació en reunions per reivindicar els drets de les dones. Va ser una gran oradora que defensava els beneficis que, per a la dona suposava, la II República. Va defensar de manera incansable el dret al vot, el dret a accedir a càrrecs polítics, el dret al divorci o el fet que a les dones per ser mares no se les discriminara en la pàtria potestat dels fills... Es va casar amb l'advocat Álvaro Pascual Leone.

Gran defensora de la II República, després de la contesa civil espanyola no va tenir més remei que exiliar-se a Mèxic juntament amb la seua família, arribant a Veracruz l'1 de juliol de 1939 i residint en aquest país fins a la seva mort.

En alguns llocs, com és el cas de l'article de diari al qual fem referència, el seu nom apareix com Asunción.

https://es.wikipedia.org/wiki/Ascensi%C3%B3n_Chirivella_Mar%C3%ADn

⁴ **Concepción Peña Pastor** (Ciudad Real, 9 de novembre de 1906 – Panamà, 15 d'octubre de 1960) va ser una professora, llicenciada en Filosofia, Dret, Medicina, doctora en Dret, conferenciant, escriptora i política espanyola. Va ser depurada pel règim franquista el 1941, estant ja exiliada a Amèrica Central. Vinculada a l'Agrupació Femenina d'Acció Republicana, va lluitar de manera incansable per a que la Constitució espanyola reconegués els drets de les dones.

Exiliada a Panamà, va ser professora a la seva Universitat de Dret Civil (1941-1942) i de Dret Romà (1942-1944). I subdirectora de la Biblioteca

Nacional (1951), on es va ocupar en la recuperació de les obres de destacats polítics, intel·lectuals, literats, filòsofs i artistes.

Està inclosa en el llibre *Dones que van canviar la nostra història*, editat per l'Institut de la Dona de la Universitat de Panamà en col·laboració amb el Fons de les Nacions Unides per a la Infància.

https://es.wikipedia.org/wiki/Concha_Pe%C3%B1a_Pastor#:~:text=Concha%20Pe%C3%B1a%20Pastor,la%20Infancia.

Les quatre filles de Dolores. D'esquerra a dreta: Teresa, Dolores, Paquita i Maria Engracia

